

CZU: 37.013.46

ROLUL FACTORILOR EDUCAȚIONALI ÎN FORMAREA PERSONALITĂȚII ELEVULUI

Elena VINNICENCO, dr. în ped., lector univ.

catedra PMÎP, Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Educația reprezintă un fenomen sociouman. În acest articol se descriu factorii educaționali care contribuie la formarea personalității elevului. Sub influența factorilor sociali și educaționali, individul se modelează structural, dobândind un limbaj articulat, gândire logică, afectivitate, voință, personalitate.

Cuvinte-cheie: educație, personalitate, elev, fenomen, mediu, familie, școală.

THE ROLE OF EDUCATIONAL FACTORS IN THE FORMATION OF PUPIL'S PERSONALITY

Abstract. Education represent a social phenomenon. In this article, we describe the educational factors, which contribute towards the formation of pupil's personality. Under the influence of educational and social factors, the individual is shaped structurally, by gaining an articulated language, logical thinking, affectivity, will and personality.

Keywords: education, personality, pupil, phenomenon, environment, family, school.

Educația este definită ca o investiție în om. Ea reprezintă o preocupare a întregii societăți prin valorificarea optimă a resurselor sale materiale și umane. Educația este o activitate socială complexă care se realizează printr-un lanț nesfârșit de acțiuni exercitate în mod conștient, sistematic și organizat, cu scopul de a forma o personalitate activă și creatoare, corespunzătoare condițiilor sociale și istorice (Ioan Nicola, 1993). La realizarea educației contribuie mai mulți factori educaționali și sociali: familia, mediul, școala, biserica, instituțiile culturale, mass-media și structurile asociative etc.

Primul factor care contribuie la formarea personalității umane în perspectivă multifuncțională este familia. Climatul familial se caracterizează prin: Asimilarea și respectarea codului valoric la care se raportează în majoritatea situațiilor de viață ; legături între mediul familial și societate; influențarea atitudinilor părinților și conduitei copiilor asupra problematicii contemporane despre viață, lume și muncă.

Printre funcțiile ce definesc o familie menționăm:

- creșterea numărului de membri prin naștere sau adopție;
- susținerea și sprijinul față de membrii familiei;
- atitudinea socială a membrilor;
- socializarea copiilor pentru rolurile de adulți;
- valorificarea moralității familiei;
- producerea și consumul de bunuri și servicii.

Mediul familial ocupă un loc aparte în ansamblul mediilor educative. Este mediul primordial din punct de vedere educațional pentru ființa umană, extinzându-se pe tot parcursul vieții. În perspectivă, totuși, rămâne problema pregătirii părinților în vederea

educării copiilor într-un mod eficient. În prezent se organizează activități pentru părinți. De exemplu: consiliile de administrație școlară desfășoară activități cu rol informațional, consultativ și decizional.

Autorul Dumitru Patrașcu menționează: „Despre familie se vorbește ca despre sfințenie... În multe învățături antice întrebarea familiei se plasa la un nivel de frunte. Unul din înțelepții Chinei Confucius susținea că, familia este cel mai natural mijloc de autorealizare a personalității [10, p. 186].

Familia, definită ca un mediu educațional și socializator, este considerată ca o unitate socială constituită din adulți și copii, între care există relații de filiație naturală sau socială. Familia este redată ca un grup social caracterizat printr-o locuință comună, cooperare economică și reproducere.

Studiile din ultimele decenii au demonstrat că orice copil crește mai bine în familia sa, dacă aceasta este susținută să-și realizeze rolurile. Având la bază aceste studii se identifică soluții de îmbunătățire a condițiilor unei familii în procesul de educare a copilului (Convenția cu privire la Drepturile copilului, traducere UNICEF, 1990). Formele de sprijinire a familiei sunt numeroase și diferă de la un context social la altul sau de la o țară la alta. Familia poate fi sprijinită material și social prin: alocații, asistență în sarcinile domestice, consiliere și programe speciale. Cei șapte ani de acasă contribuie la evoluția comportamentală și psihică a fiecăruia. Colaborând cu copilul, implicându-l în activitățile zilnice, învățându-l normele de conviețuire socială, respectându-l ca om, acesta va deveni un partener în educație atât în familie cât și în societate. Emil Păun și Dan Potolea susțin că „dezvoltarea copilului este dependentă de calitatea relațiilor dintre el și părinții lui” [12, p.237]. Prima grijă a părintelui trebuie să o reprezinte identificarea nevoilor copilului. Părintele trebuie să contribuie la educarea copilului său. „Părintele bun este încrezător în copilul său și competent în măsurile pedagogice pe care le ia în diferite situații” [12, p. 24].

Problematica internă a fiecărei familii se definește prin: condițiile materiale - locuința, bugetul, situațiile sociale și profesionale; sistemul de valori; relațiile familiale; educația părinților; inserția socială.

Prin reconstruirea universului relațiilor sociale de la nivelul familiei îmbunătățim funcțiile de creștere, îngrijire și educație a tinerei generații. Ca să dezvoltăm familia trebuie să găsim „echilibrul dintre impunere și libertatea de alegere, între sprijin și presiune, între protejare și independență, între drepturi și responsabilități” [12, p. 226].

Mediul vizează ansamblul factorilor naturali și sociali, materiali și spirituali, care contribuie, în mod organizat sau spontan, la dezvoltarea personalității umane. Valorificarea deplină a principiilor educabilității solicită mediului raporturi deschise spre ereditate și spre educație.

Autorul Nicolae Silistraru menționează: „Mediul delimitează totalitatea condițiilor economico-sociale ale existenței omului. Este bine de precizat că și în structura acestui

factor trebuie să facem o delimitare cu importanța valorică între mediul fizic și cel social” [13, p. 197].

Acțiunea familiei asupra individului este influențată de mediul din care acesta face parte. Mediul se reliefează în educație și este analizat din perspectiva celor două componente ale sale: mediul natural și mediul social. Mediul natural cuprinde condițiile de climă, relief, vegetație și faună. Atunci când condițiile de mediu sunt favorabile, individul se dezvoltă normal. Când sunt mai puțin favorabile pot apărea dificultăți în dezvoltarea sa. „Condițiile de mediu pot influența într-o oarecare măsură caracteristicile psihice și comportamentul indivizilor” [3, p. 42]. De exemplu: Cineva care provine din mediul mediteranean este mai calm, mai apropiat, iar altcineva venit din mediul nordic se caracterizează prin răceală și distanță.

Mediul social influențează viața și evoluția individului. „Relația dintre om și muncă, ca o componentă a mediului social, are o finalitate benefică” [3, p. 44]. Formarea și dezvoltarea personalității copilului depinde și de calitatea mediului social, de condițiile sociale favorabile, de organizarea socială democratică și de relațiile interpersonale și profesionale.

Mediul, prin elementele sale (zonă geografică, climă, relief, climatul cultural-spiritual, etc.) modelează psihicul și personalitatea fiecăruia. Sunt cunoscute în acest sens cercetările făcute de specialiștii în domeniu cu privire la legătura dintre deficiențele mintale și factorii culturali și economici (Dr. Cordier), variațiile determinate de mediul socio-economic în evoluția rezultatelor de învățare (M. de Motmollin), importanța mediului social în momentul de debut al limbajului și al gândirii (R. Zazzo), diferențele de dezvoltare psihică între copiii crescuți în familia de origine și a celor adoptați, între copiii doriți de părinți și cei nedoriți, între copiii unici și cei crescuți în familii numeroase (P. Bourdieu), influența profesiei părinților asupra rezultatelor la învățatură și a performanțelor obținute în viață. R. Zazzo demonstrează că deficitele neurologice se datorează vieții intrauterine și specificului mediului social originar. Nutriția socială a copilului se suprapune nutriției sale alimentare și împreună creează o interdependență între biologic și psihologic în procesul dezvoltării sale. Corelația educațională este interpretată ca un fenomen real, specific, ca un obiect al cunoașterii, descrierii științifice și utilizării în practica educațională. Datorită acestora apar noi posibilități de educație, care dezvăluie comunicarea între discipol și educator.

Școala devine un factor important al educației sistematice și continue în cadrul societății. Instituția școlară prezintă etapele cunoașterii științifice, în care permanent se aplică strategii, metode, mijloace, valori, orientate spre finalități educaționale. Școala este sprijinită de o asistență psihopedagogică profesionistă și concepută ca o activitate de educare a generației tinere, ca un sistem complex de influențe organizate și exercitate sistematic asupra copiilor și tinerilor.

Școala vizează noi schimbări, o integrare a tehnologiilor educaționale moderne, o implicare activă și responsabilă în procesul de predare-învățare- evaluare, o motivare a elevilor spre o autoeducație și o deschidere spre nou și spre realele cerințe ale societății. Educația trebuie să-i permită elevului să se implice direct în procesul de formare și dezvoltare. Elevii trebuie învățați să colaboreze, să aibă încredere în forțele proprii, să fie responsabili de cele produse, să găsească soluții la problemele cu care se confruntă și să contribuie la îmbunătățirea mediului în care se dezvoltă.

Pentru ca să asigure buna funcționare a procesului instructiv - educativ, cadrul didactic „trebuie să-și cunoască sistematic elevul și să se cunoască pe sine” [1, p. 67]. „Compatibilitatea dintre elev și educator depinde și de imaginea pe care și-o formează educatorii despre elevi. Educatorul trebuie să dea dovadă de umanism pentru că umanismul generează umanism”. Între educat și educator trebuie să existe un parteneriat, „până când discipolul își va putea susține el însuși creșterea” [1, p. 72].

Scopul cadrului didactic este de a determina motivația la elevi pentru cunoaștere și dezvoltare. În practica educațională elevul cercetează, creează, reflectă asupra acțiunilor sale. Calitatea activității realizate de elev este apreciată din punctul de vedere al posibilităților subiective ale elevilor. După modul de evaluare, este practicat observarea, evaluarea verbală, scrisă și practic-acțională. Elevul este orientat pe baza obiectivelor de autoevaluare sau autoestimare prin implicarea subiectului în activitate, realizată independent la toate etapele activității. Elevul devine un stimulator ce reflectă determinarea procesului educațional, motivarea lui pentru independență și autoperfecțiune.

Elevul perseverează la nivelul valorii oferit de educatorul lui și este sensibil la modul în care este perceput, apreciat și respectat de acesta. Liviu Antonesei distinge trei categorii de valori [2]: valori etern umane (binele, adevărul, frumosul); valori specifice unei epoci (spiritul de noutate, vocația de identitate a fiecărei generații); valori specifice comunității naționale.

Dacă o generație s-a integrat într-o anumită categorie de valori, o altă generație își poate asuma alte valori ca: libertatea, cooperarea și toleranța. Astfel, fiecare epocă își are propriile sale valori și modele. Evoluția valorilor determină modificarea conținutului educației.

Autorul Virgil Mândăcanu menționează: „Școala recunoaște personalitatea fiecărui elev, recunoaște necesitatea creării condițiilor favorabile pentru dezvoltarea aptitudinilor și calităților lui spirituale, intelectuale și fizice. Studiind profund natura copilului, relațiile lui cu lumea, natura, cultura, tradițiile naționale, valorile general-umane, școala ar putea asigura dezvoltarea proprietăților și capacităților lui” [9, p. 17].

Fiind o instituție în care educația este programată și planificată, conținuturile care se transmit sunt selectate cu grijă după criteriile psihopedagogice și principiile didactice clare. Dincolo de conținuturile concrete care se transmit în activitatea didactică, importante sunt

și relațiile dintre cadrul didactic și elevi. „Profesorul, fără a relativiza valoarea cunoștințelor, trebuie să procedeze în așa fel încât să respecte convingerile elevilor” [7, p. 49]. Elevul însușește valorile elementare ale vieții morale prin experiențele oferite de școală. În acest context profesorul are misiunea de a-l susține și a-l ajuta pe elev să găsească soluții la probleme și să-l orienteze corect.

Prin definiție, libertatea acordată elevului înseamnă eliberarea lui progresivă de instinctele și înclinările sale. Ea vizează un areal individual de permisiuni și interdicții, de liber-arbitru și disciplină, de autoritate bazată pe constrângeri și de autoritate bazată pe îndrumare. Este necesar să se țină cont și de particularitățile acesteia, care constau în:

- desfășurarea simultană a două activități, cea managerial-administrativă și cea educațională;
- participarea mai multor membri la activitățile organizației;
- manifestarea prospectivă a dimensiunilor formale și informale.

Un alt factor care contribuie la realizarea educației îl constituie biserica.

În prezent, se cercetează coeziunea pornind de la valori civice și idealuri politice. Atât viziunea filosofică a existenței umane cât și viziunea moral-creștină a vieții au fost înlocuite cu pragmatismul și relativismul ideologic postmodern. Totuși, în contextul problematicii globale, luând în considerare exigențele societății, este nevoie de valori stabile. Educația evoluează în concordanță cu viața, cu cultura, cu modelele proprii.

Patrașcu Dumitru menționează: „Anume religia a adus lumii noțiunea de valori absolute ale existenței, a valorilor nu numai materiale, pe cât și a celor spirituale, morale. Bastionul credinței, creatorul și păzitorul confortului omului și al societății, cumințitorul lor și ultima speranță, încă din vechime este religia. Religia, în sensul cel mai general, fenomenologic, este independentă de existența multitudinii de confesiuni, secte religioase, de formarea lor istorică, specifică, culturală și a particularităților rituale” [10, p.144].

Educația religioasă în școală oferă un orizont spiritual integrator, care relaționează și integrează cunoștințele de la disciplinele școlare, spre a forma un areal spiritual edificator pentru viață.

Un alt factor important în educație îl constituie instituțiile culturale. Acestea sunt centre competente de promovare a cunoștințelor, prin intermediul activităților de informare și educare. În acest context, un aspect important îl constituie valorificarea educației la nivel intercultural.

Relativ la activitatea educațională se vor delimita câteva componente interculturale. De exemplu, pentru situațiile specifice activităților didactice se consideră eficiente următoarele componente: Cooperarea elevilor în realizarea unor sarcini; Construirea în comun a acordului în situații caracterizate de divergențe de opinii, credințe, norme, valori, exprimarea eficientă a propriei identități culturale (experiențe anterioare, așteptări etc.).

Pot fi delimitate și o serie de competențe interculturale necesare rezolvării unor probleme de relaționare și interacțiune eficientă în medii educaționale informale:

- Implicarea personală în activitățile interculturale extradidactice (cercetări, excursii, serbări școlare etc.);
- Menținerea unor prietenii interculturale;
- Conceperea și realizarea unui proiect personal în context intercultural;
- Acceptarea de noi membri din grupul din care face parte;
- Medierea și rezolvarea unor eventuale conflicte interculturale în grupul de elevi.

Relativ la mediul educațional informal în circumscrierea căruia trebuie să luăm în considerare factori precum: familia, instituțiile religioase, instituțiile culturale etc., se evidențiază următoarele componente: Lărgirea cercului de cunoștințe aparținând unor culturi diferite într-un mediu social nou; Negocierea modelelor de comportament într-o comunitate interculturală; Sporirea activității personale și a grupului în medii interculturale.

În același context, autorul Constantin Cucuș descrie etapele majore ale educației interculturale cu copiii și tinerii:

- a) A-i ajuta să câștige capacitatea de a recunoaște inegalitatea, injustiția, rasismul, stereotipurile și prejudecățile;
- b) A le da cunoștințe și abilități care să-i ajute să înfrunte și să schimbe aceste mecanisme aberante care mai apar și astăzi în societate [7].

Educația față de mass-media vizează formarea și cultivarea capacității de valorificare culturală a informației furnizată de presă, radio, televiziune etc. în condiții de diversitate și de individualizare care solicită o evaluare pedagogică responsabilă la scara valorilor sociale.

Impactul mass-mediei asupra personalității poartă un caracter foarte accentuat, ceea ce implică o bună cunoaștere a efectelor acesteia asupra felului nostru de a fi și de acțiune. Educația se adevărește de neînlocuit în ceea ce privește dezvoltarea capacității de discernământ. Ea face posibilă înțelegerea evenimentelor redată de mass-media.

Dintre factorii dezvoltării ființei umane sunt ereditatea, mediul și educația. Acești factori interacționează permanent. Efectele interacțiunii nu sunt cumulative, în momentul afectării uneia dintre variabile se schimbă și celelalte cu care se află în relație. Educația nu poate fi concepută în afara mediului, respectiv cei doi factori interacționează continuu. Se delimitează specificul fiecărui factor și importanța lui în procesul de dezvoltare a personalității. În acest context, ereditatea este premisa dezvoltării psihice, mediul este condiția și educația este factorul determinant al acestei dezvoltări. Educația este un proces de învățare continuu, care contribuie la evoluția individului, manifestându-se numai în contexte socioumane.

Ca factor al dezvoltării ființei umane, educația valorifică premisele ereditare și condițiile de mediu într-un context situațional deschis, favorabil unei activități eficiente.

Caracterul primordial al educației implică organizarea și conceperea activității printr-o modalitate prospectivă ce implică optimizarea raporturilor cu ereditatea și cu mediul. În acest context, valorificarea educabilității reprezintă o direcție fundamentală de evoluție a educației care angajează raporturile existente între cei trei factori implicați în dezvoltarea ființei umane: ereditate - mediu - educație. Sub raport teoretic, după Ioan Bontaș, educabilitatea este „o categorie pedagogică fundamentală care exprimă puterea sau ponderea educației în dezvoltarea personalității. Sub raport funcțional - evolutiv, educabilitatea este percepută ca o capacitate specifică psihicului uman de a se modela structural și informațional sub influența agenților sociali și educaționali” [3, p. 33].

Educația ca fenomen sociouman vizează în esența sa activitatea de integrare socială a personalității umane la parametrii calitativi superiori. Această activitate reflectă principalele domenii ale vieții sociale. Analiza activității de formare și dezvoltare a personalității umane evidențiază astfel o funcționalitate socială a educației, care angajează un ansamblu de valori raportate la personalitate.

Bibliografie

1. Albu G. În căutarea educației autentice. Iași: Polirom, 2002.
2. Antonesei L. Paideea. Fundamentele culturale ale educației. Iași: Polirom, 2002.
3. Bontaș I. Pedagogie. București: ALL, 1994.
4. Callo Tatiana (coord.), Paniș Aliona (coord.), Andrițchi Viorica [et al.]. Educația centrată pe elev: Ghid metodologic. Chișinău: Print-Caro SRL, 2010.
5. Cerghit I., Vlăsceanu L. (coord.). Curs de pedagogie. București, 1988.
6. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. București: Litera Internațional, 2003.
7. Cucoș C. Pedagogie. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2002.
8. Jinga I. Educația ca investiție în om. București: EȘE, 1981.
9. Mândăcanu V. Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice. Ch.: Liceum, 1997.
10. Patrașcu D. Cuget și zbuțiu asupra lumii, genului, neamului, familiei, omului, numelui, credinței, educației. Chișinău: Garomont-Studio, 2014.
11. Planchard E. Pedagogia școlară contemporană. București: EDP, 1992.
12. Păun E., Potolea D. Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. Iași: Polirom, 2002.
13. Silistraru N. Dinamica și funcționalitatea dimensiunilor educației. Ch.: UPSC, 2001.
14. Ulrich C. Postmodernism și educație. București: EDP, 2007.